

Կ. ՊԱՏՐԻԱՐԺ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

Ր Տ Ի ո՛րքան անհուն բեր-
կրութեամբ կը լսենք հե-
ռագրին այս լուրը. «Թէր-
զեան ՊԱՏՐԻԱՐԺ»:

Ատանայի լուսամտի մարտի-
րոս և աղետալանքու հայր՝

Գեր. Թէրզեան եպիսկոպոսը
կ. Պատրիարքական աթոռին վրայ. այդ
էր ժողովրդեան ընտրելին:

Հեռագիրը որ կուգայ հրճուեցնելու մեր
հեռաւոր սրտերը, կաթողիկոսական շքեղ
և փառապանծ զահը չ'է՝ որ մեզի կը պատ-
կերացնէ Ն. Ս. Թէրզեան Պօղոս Պետրոս
ժ.Գ.ը իր վրայ: Հրճուանքի այդ ըուպէին՝
Ատանան է, արիւնոտ քաղաքը, որ մեր
դիմաց կ'երկարի կրակներու մէջ, որուն
գմբէթը հայ կոծիք ու ողբեր կ'արձագան-
գէ, որուն Սիհունը կարմիր կ'արտասուէ:
Հոն հայ կուրծքերը գետին փռուած են,
ոմանք անշարժ՝ արդէն մեռած, ուրիշներ՝
Արշալոյսին դիմաց կը ջրլին անգամուան
համար աչքերնին վր թարթեն, այլք՝ վի-
րաւոր՝ օգնութիւն կը հայցեն. ու այդ
վշտի և տառապանքի երկրին մէջ, փլա-
տակներուն վրայ, դիակներու մէջ՝ Թէր-
զեան եպիսկոպոսն է որ գաղտագողի մը-
թութեան մէջ կը շրջի իր ժողովրդին մո-
խրենքերուն վրայ, և Հայորդիներուն ա-
նունը, իր կանչէ, իր անունը կու տայ ա-
նոց, վիրատուածները փրկելու համար:
Հիմակ՝ «Թէրզեան Պատրիարք».

որ ըստիկ ոտքերով, գլխիբաց աւերակ-
ներուն մէջ կը շրջի և կ'արտասուէ:

Թէրզեան Պատրիարք. մեծ յաղթանակն
է այդ Սահմանադրական ժողովրդեան, ու-
րուն վրայ Ազարեանէն ասդին սեւեռած
էր կաթողիկէ հայ ժողովուրդը՝ իր միտքն
ու յոյսը, որուն ամենամեծ հակառակորդն
հանդիսացած էր անկեալ Սուլթանը:

Եւ ժողովուրդը, Երեսփոխանական ժո-
ղովը, Սինոդը ո՛րքան վստահացած պիտի
ըլլան արդար և արժանաւոր ընտրութեան
վրայ՝ երբ Ս. Գահին անհուն զոհունա-
կութիւնն և հաւանութիւնը կը լսէ:

«Թէրզեան Պատրիարք», բան մ'ունէր
նա իր մէջ՝ որ իրեն կը քաշէր բոլոր հայու-
թեան սրտերը, և ամբողջ հայ ազգին խնդն
էր որ զուրս պոռթկաց սրտերէ, և ծա-
փահարութեանց մէջ խորասուզուեցաւ իր
սիրելի անունը:

Իր անբասիր կեանքը, եռանդնալից
գործունէութիւնը, քաղցրաբարոյ և հեզ
վարմունքը, ժողովուրդին հանդէպ ցոյց
տուած անձնանութիւնը, լայնախոհ
միտքը և ուրիշ բազմաթիւ առաքինու-
թիւնները յիշեցնել կու տան իր անուա-
նակից Առաքելոյն գործունէութիւնը և Ս.
Ն. Լամբրոնացւոյ հետեւողութիւնը:

Եւ այն անկեղծ խնդակցութիւնները որ
ուղղութեան օտարազգի և հայ մամուլէն
դէպ ի Ն. Սրբազնութիւնը, և բոլոր այն
գնահատական տողերը որ երեցան լրա-
գրութեան մէջ, վստահ ենք թէ պիտի ա-
րիացնեն Գերբըջանիկ Հայրապետը, և ա-
պագայի Հայ Եկեղեցւոյ իրաւախոհ պատ-
մազիրներ՝ պիտի ուզեն ոսկեղէն տառերով
գրել իր անունը

Պօղոս Պատրոս ժ.Գ. Կ. Պատրիարք Տանն
Կիլիկիոյ:

1. Նորնորի Հայրապետին դէմքը ամիսներ առաջ
ուզած էինք իրմէն, անով ի Նպատու Կիլիկիոյ որբիկ-
ներուն հրապարակուելիք «Գեղունի»-ի էջ մը զարգաբե-
ւու համար. բայց Ն. Սրբազնութիւնը փոխանակ իր
դէմքը դրկելու՝ դրկեց իր աւերած քաղաքին այրած չէն-
քերը, Թշուառութիւնը նեղակայեցող պատմիկները. Երբ
Հայրապետական Աթոռին վրայ բարձրանայ՝ այդ առ-
թիւ իր ընդհանուր գործունէութեան հետ պիտի ներկա-
յացնենք գինքն նաև իր դէմքով:

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ի Ս. ՂԱԶԱՐ

Վենետիկ՝ հրճուանքով կը սպասէր Օսմանեան պատուիրակութիւնն իրեն հիւր ունենալուն։ Օրերով առաջ թէ՛ տեղական և թէ՛ ընդհանուր խտալական մամուլը աւետեց անոնց զալուստը։ Եւ երկուշաբթի (2 Մայիս՝ Ն. Տ.) խտալական Սալունդո շոգենաւը խարխիւր նետեց Դքսական պալատին դիմաց՝ Վենետիկ հանելու համար 121 օսմանցիները։ Տեղւոյս Օսմանեան հիւպատոս ճէլալէտտին պէյ, իր քարտուղարին և Պէրովիշ փաշայի ու Պրոֆ. Յակոբ էֆ. Գրպաճեանի ընկերակցութեամբ, և Մխիթարեան վարդապետներ՝ ընդ առաջ ելան հայրենակից հիւրերու։ Նա՛ մանաւանդ որ այդ պատուիրակութեան մէջ կային նաև ինը պատուաւոր ազգայիններ։ Հիւրնկալները բարի զալուստ մաղթեցին և հիւրերը պատուեցին զիրենց իբրև արեւելիք։

Սալունդոն ցամաք հանեց Օսմանցիները։ Ս. Մարկոսայ հրապարակին ծովեզրը կը սպասէին Քաղաքապետը կոմս Փիլիպպոս կրիմանի և Գաւառապետը Նազալի-Բոքըա և բոլոր պաշտօնական Տուներու Նախագահները՝ ընդունելու հիւրերը։

Եւ ահա քառորդուան մը մէջ Ս. Մարկոսի եզական հրապարակը կը կարմրի ֆէսերով։ և Վենետիկի ժողովուրդը հըրճուանքով ու հետաքրքրութեամբ կը դիտէ զանոնց՝ ամենայն ազնուութիւն ցուցնելով։

Օսմանեան պատուիրակութիւնը այցելեց քաղաքիս բոլոր վաճառականական Տուները, Գեղարուեստական ցուցահանդէսները, Գործարանները՝ առաջնորդուած տեղացի և հայ հիւրասէներէ։

Չորեքշաբթի առաւօտ, Ս. Ղազարու հրուանդանին ծայրը կը ծածանէր Օսմանեան Դրօշը։ և Դահլիճէն՝ Ալպտիւլ-Մէճիտի Մխիթարեան Մխարանութեան շնորհած մետաքսեայ մեծ Դրօշը. և առաւօտեան ժամը 8ին (Բ. Է.) կոնտոններով Ս. Ղազար կը մտնէին ազգայինները։ Ուրախ զգացումներէ քամուած արցունքներ կը

փայլփլէին հիւրերուն և հիւրնկալներուն աչքերուն մէջ և անոյշ ժպիտներով կը սեղմուէին ձեռքերը։ Հիւրերը՝ օտարու թեան մէջ իրենց ոտքը կը դնէին կարծես հայ հողի վրայ, իրենց երազած Ս. Ղազարու կղզեկին մէջ. և հիւրնկալները կը զգածուէին՝ այդ պատուիրակութեան մէջ ամենէն պատուաւոր ներկայացուցիչները տեսնելով՝ Հայ ազգէն։

Քիչ մը տեսակցելէ վերջ՝ եկեղեցւոյ զանգակները հնչել սկսան։ հայ պատուիրակութիւնը փափագած էր Ս. Ղազարու մէջ լսել իրենց զատկական ձայնաւոր պատարագը։ Յետոյ Հ. Ալիշանի գերեզմանը ուղեցին տեսնել. և ահա այդ ժամուն Լիտուէն դէպ ի Ս. Ղազար կը հասնէին կոնտոններ։ Օսմանեան պատուիրակութիւնն էր որ տեղւոյս Հիւպատոսէն կ'առաջնորդուէր։

Օսմանցի հիւրերն ընդունուեցան մեր հիւր ազգայիններէն և Մխիթարեան Հայրերէ, և առաջնորդուեցան դէպ ի գրատունը, Թանգարանը, տպարանը, վանքը և այլն. հետաքրքրութեամբ ամէն բան դիտեցին ու զննեցին և յետոյ սեղանատուն առաջնորդուեցան պատուասիրելու համար։

Հոն խօսք առաւ Օննիկ էֆ. Պուլուտեան (իզմուէն) և պարտք համարեց պաշտօնապէս ներկայացնել Մխիթարեան Մխարանութիւնը իր գործունէութեամբ և Օսմանեան պետութեան հասուցած պատուաբեր անձնաւորութիւններով, պաշտօնեաներով։ Երբ ազնիւ էֆէնտին իր խօսքերը ծափերու մէջ վերջացուց՝ խօսք առաւ Սալունիկի արդարութեան Տեսուչ Մէհմէտ ճէլալ Պէյ. շեշտեց թէ Մխ. Վարժարանն է որբան գիտութեանց, և թէ ինքն իսկ իր կրթութիւնը կը պարտի Փորթուգալեան Միքայէլ, Սազըզեան Յովհաննէս փաշաներու — Մխիթարեան աշակերտաց։ «Վրաստահ ենք որ այսուհետև ալ այս Հաստատութիւնը պիտի տայ հայրենեաց օգտակար անդամներ»։ «Կայսրութեան ցեղերուն մէջ, շարունակեց ճէլալ պէյ, ամենէն աւելի իրարու մերձաւորներն են հայերը և Թուրքերը, և ես դէպ ի Անա-

տողու բրած ճամբորդութեանս մէջ տեսայ որ հայերը և թուրքերը իրարու խնամոց կը յանձնէին իրենց ընտանիքները՝ երբ ուրիշ տեղ կը մեկնէին։ Այս դրութիւնն՝ անհաճոյ երեցաւ հին կառավարութեան, և այնպէս մ'ըրաւ՝ ու ատելութիւնը փոխանակեց անոնց մէջ, և ասոր հետեանց եղան կոտորածներն ու վշտերը՝ որ արիւն նոսեցին և կործանեցին երկիրը։

«Աշխատինք մոռնալ անցեալը։ Բոլոր Հայերը թէ և կը յայտնեն՝ թէ ամէն ինչ մոռցած են, բայց թուրքերը չեն կարող մոռնալ, և ամէն անգամ որ յիշեն անցեալը՝ կը կարմրին։ Կը հաւատամ թէ ասկից վերջ Հաւասարութեան և Ազգաբնութեան վարչութեան ներքե՝ Միութիւնն աւելի զօրաւոր պիտի ըլլայ, և միարան պիտի աշխատինք հասարակաց հայրենեաց մեծութեան և բարգաւաճման համար»։

Գեր. Հ. Դաւիթ Աթոռակալ վարդապետը, որ ի բացակայութեան Գերապայծառ Լիզն. Աբրահոյ հիւրընկալեց պատուիրակութիւնը, խնդրեց քաղաքիս ազնիւ Հիւպատոսէն՝ թարգման ըլլալ Միարանութեան զգացմանց՝ հետազայ խօսքերով։

«Պատուիրակութեան այցելութիւնը մեծ հաճոյք պատճառած է մեզ. մեր համակրութիւնը անկեղծ է. և մենք այնպէս հաւատացած ենք՝ թէ կոտորածը թուրք ազգին գործը չէր, այլ հին տէրութեան. վստահութիւն ունենալով սպազային վերայ՝ կը մոռնանք ամէն բան. տէրութեան յարած մնացած ենք միշտ. թուրքերէնը միշտ աւանդած ենք մեր վարժարանին մէջ՝ պահելու համար մեր կապը տէրութեան հետ։ Թէ ֆեւր վերուցինք մեր աշակերտաց զխէն՝ մասամբ մը իտալական ժողովրդեան քննադատութիւններէն ազատելու համար էր, և մասամբ ալ աշակերտներն ինքնին դժուարեացան զայն կեղիւ, տեսած կամ լսած ըլլալով իրենց ընտանեաց կրած վշտերը»։ Հիւպատոսն Օսմ. Պատուիրակութեան դատնալով. «Ուրախութեամբ կը տեսնեմ որ Միութեանը միշտ համակիր զգացումներ տածած են տեղւոյս հիւպատոսարանին հետ. երբեք

դրօշը չեն ուզած փոխել։ Իրենց սրտերը խորտակուած էին երբ ես զիրենց տեսայ. բայց ժամանակն բժշկեց»։ Յետոյ ինքն իսկ Հիւպատոսն շնորհակալ եղաւ Միարանութեան, և ծափահարուեցաւ։

Սալոնիկի երեսփոխան Բահմի պէյի հօրեղբորդին թէվֆիք պէյ՝ շնորհակալ եղաւ յանուն Միարանութեան յայտնուած զգացմանց. երջանիկ էր տեսնելու Միարանութիւնը երկու ցեղերու մէջ նոր կայսեր օրով (ծափահարութիւնք), թէ՛ Համիտի վարչութիւնը կործանեցաւ, որոյ համար զոհ ենք ամէնքս ալ. և թէ Հիմայ ամէն ցեղերու հաւասարութեան ժամանակ «պէտք է ձեռք ձեռքի աշխատինք մեծ հայրենիք մը կազմելու համար մեզի, որ յարգութիւններէն»։ Մի և նոյն ազնիւ զգացումներով խօսեցաւ նաև Պարթի հիւպատոսը։

Պատուիրակութեան նշանաւոր ներկայացուցիչները զոհ և ուրախ՝ մեկնեցան, թողով մեզ իրենց անունները՝ յորոց կը նշանակենք Նէսիպ պէյ՝ Տեսուչ Հանրային կրթութեան ի Սալոնիկ և գլուխ Պատուիրակութեան. Ֆազուլ պէյ՝ Սալոնիկի վիլայէթի տեսուչ, Անմէտ Ճէլալ պէյ՝ Սալոնիկի դատական տեսուչ, Հասան Բահմի պէյ՝ Տարտանելի գնդաձիգ զօրաց Հրամանատար, Ալի Ռիզա Գոնիայի քաղաքապետութեան նախագահ, Օսման Նուրի՝ Պրուսայի շահագործական ընկերութեան նախագահ, Անմէտ Շուքրի՝ հանրային կրթ. տեսուչ ի Սալոնիկ, Տօքթ. Նէպիք պէյ՝ ուսուցիչ րուսարանութեան անաստային դպրոցին ի Պոլիս, Հալիլ պէյ՝ գնդապետ սպայակոյտի ի Սալոնիկ, են։

Իսկ ազգայիններէն՝ Յովսէփ Էքզեան (Սալոնիկ), Յ. Պուլուտեան (Իզմիր), Վահան Գ. Փափազեան (Իզմիր), Գրիգոր Աւեցանեան, Բ. Չրաքեան (Կ. Պոլիս), Արամ Պետրոսեան (Կ. Պոլիս), Յ. Գ. Ղազարոսեան (Երզնկա), Միհրան Միհնաւեան (Տիգրանակերտցի)՝ Ղազարոսեան (Կ. Պոլսեցի) Էֆէնտինները։

Օսմ. Պատուիրակութեան Մեծ. անդամները երբ բարեկեցին զմեզ և շոգնեալ մըտան մեկնելու՝ յանկարծ ձայն մը կեցոց

շողեմնաւ. Հ. Գ. վրդ. Նահապետեան՝ ող-
ջերթի խօսքերը ըսաւ.

« Կեցիր նաւիկ, մի՛ շտապիր, դեռ եր-
կու խօսք ունիմ ասելու մեր յարգելի
եղբայրներուն, որ ահա կը հեռացնես կը
տանիս, բայց ոչ, մեր սրտերը դեռ ան-
բաժան կ'ընկերեն իրենց՝ մինչև հեռուն,
մեր քաղցր հայրենեաց ափերը:

Ձեր այցելութիւնը, եղբայրներ, նշա-
նաւոր է մեզի համար, և եզական դիրք
մը պիտի բռնէ Մխիթարեան տարեգրու-
թեան մէջ: Երկու հարիւր տարիներէ ի
վեր, մեր Միաբանութիւնը հաստատուե-
լով Ալլիիականի գեղածիծաղ ալիքներով
ծափահարուած կղզեկիս վրայ, այս առա-
ջին անգամն է որ ազատ հայրենակիցնե-
րու պաշտօնական խմբի մը այցելութեան
պատիւն և ուրախութիւնը կ'ունենայ:
Մեր Միաբանութիւնը իւր հաստատութեան
օրէն՝ նպատակ դրած էր Եւրոպայի լոյսը
ճառագայթեցնել ասիական ափանց վրայ,
և ջերմացնել մեր հայրենակիցներու սրտե-
րը եղբայրութեան սիրով և համերաշխու-
թեան գաղափարով: Այսօր ի ձեզ կը
տեսնայ իւր փայփայած գաղափարի մար-
մնացումը, և մարգասիրական գործի գի-
տակցութեամբը ինք զինքը երջանիկ կը
զգայ: Այսօր, Դուք իսկ կարող եղաք
անձամբ հաւաստելու որ երկու դար Ս.
Ղազարու կղզին օտար երկնքի տակ, աշ-
խատեր է հայրենիքի երջանկութեան հա-
մար, աշխատեր է մեր երկրի արժանա-
պատուութիւնը բարձր պահելու քաղաքա-
կանացեալ աշխարհի մէջ:

Դուք մեր երկրի ընտրուած զաւակնե-
րէն, այցելութեան գալով գեղարուեստից
երկիրը, կը տեսնաք հոս մեր երկրորդ
հայրենիքը, որի հետ կապուած ենք սի-
րով. Խտալիան ասանջականելով մեզ գաղ-
թական հայերիս, ներշնչեց մեզի ազնիւին
և գեղեցկին գաղափարները և արծարծեց
իւր հրով հայրենիքի վերածնութեան սուրբ
գործը, որը մեր զպրօցներու և աշակերտ-
ներու միջոցով, խաղաղ կուլտուրական
ճանապարհով մտաւ ընդհանրացաւ ժողո-

վրդի բոլոր խաւերու մէջ: Նոյն գաղա-
փարներով տողորուած Օսմանեան Պետու-
թեան զաւակներն, այդ տաղանդաւոր և
յառաջադէմ տարրի հետ համերաշխ գոր-
ծակցութեամբ, կարողացան երկու տարի
առաջ թթօափել օրոնակալութեան լուծն և
աւետեցին մեզի Օսմանեան Մահմանարու-
թիւնը: Դուք, եղբայրներ, ներկայացուցիչ
էք այն դիւցազներուն, այն ազնիւ գա-
ղափարական գործիչներուն, ուստի բոլոր
սրտով կ'ողջունենք ձեր բարի գալուստը:
Դուք զարնան ծիծեռնակի աւետաւոր թե-
ւերով կը բերէք մեզի ազատ երկրի հո-
վերը և հեռաւոր պայծառ յոյսերու հը-
մայքը: Մեծապէս շնորհակալ ենք ձեր
թանկագին այցելութենէն: Դուք կ'ուղե-
րիք զէպ ի հայրենիք, Ձեզ կը մաղթենք
յաջողակ և երջանիկ վերադարձ ձեր սի-
րիի ընտանեաց գիրկը: Տարէք նաև մեր
ջերմ ողջոյնները մեր եղբայրներուն, մեր
հայրենակիցներուն, որոնք կենդանի են.
ասացէք, որ Մխիթարեան Միաբանու-
թիւնը հիացած իրանց դիւցազնական ա-
րիւթեան վրայ, դափնեպսակը ձեռքին՝
կը յանձնէ պինդ պահել արեան գնով
ձեռք բերած ազատութիւնը, արդարադատ
ձեռքով ուղղել շնչաւոր նաւի ղեկը՝ ամեն
Օսմանեան հպատակներուն մի և նոյն հա-
ւասարութեան, համերաշխութեան և եր-
ջանկութեան նաւահանգիստն առաջնորդե-
լու: Ողջունեցէք մեր ինկած նահատակնե-
րու գերեզմանները, և ասացէ՛ք՝ որ իրենց
չեն մեռած, այլ մեր ձեռքով կազմուած
Ազատութեան կոթողին կենդանի զարդերն
են. թէ իրենց գերեզմանը ցուրտ հողերը
չեն, ուր կը հանգչին իրենց ոսկորները,
այլ իրենց եղբարք ջերմ սրտերու մէջ
կ'ապրին յուսով սիրով. թէ շիրիմ զար-
դարող ծաղիկները՝ իրենց ընկերաց և քերց
համրոյրներ և ժպիտներն են, և առաւօ-
տեան լուսափայլ ցօղն իրենց յիշատակն
յարգողներու արտասուքն է, վաղաթա-
շամ կեանքի նշոյլն իւր մէջն վառելով.
առանց մեռնելու վախին՝ անմահ կ'ապրին
մեզի հետ:

Ողջունեցէք մեր հայրենի ափունքները,

լեռները, իւր դաշտերը և ծաղիկները, և ասացէ՛ք՝ թէ Մխիթարեան զրիչն և մա՛մուլն, որ իրենց անցեալ փառքն երգեր և երկասիրեր են, այսուհետև սրած և եղած են անմահացնելու իրենց նոր շրջանի գործերն ալ, որոնք պատիւ բերեն մեր ազատ հայրենիքին և արժանաւոր վեհափառ Սուլթանի բարձր ուշադրութեան:

Առանձին պարտք կը համարիմ շեշտելու որ երկու դար այս կղզեկիս վրայ, ինչպէս տեսաք, ծածաներ է Օսմանեան կայսերական համակ մետաքսէ դրօշն Հաթթի Հիմայուն: Մխիթարեան Միաբանութիւնը իրաւամբ հպարտանալ կարող է այդ շնորհին համար, և խորապէս շնորհակալ՝ կայսերական բարձր հովանաւորութիւնը վայելելուն համար: Ուստի կը խնդրենք վեհաշուք Հիւպատոսներէն, որ հաճին թարգման լինել մեր զգացմանցը և ամենահպատակ հաւատարմութեան, տարածելով յոստ կարսերական Մեծութեան վեհափառ Սուլթան Մեհմէտ Ե. խանի՝ մեր խորին յարգանքներու և երախտագիտութեան հաւաստիքները. այդ Մխիթարեան Միաբանութիւնն անընդհատ ջերմ աղօթքներ կը մատուցանէ առ Բարձրալին Աստուած վեհափառ Սուլթանի կենաց և փառաց, և Օսմանեան Սահմանադրական կայսերութեան հաստատութեան և մեծութեան համար:

Կեցցէ՛ Սուլթան Մեհմէտ Ե. խան: Կեցցէ՛ մեր Հայրենիքը:»

Բոլան ծափահարութիւններ վենետիկոյ խաղաղ լճակին վրայ արձադանգ տուին Հ. Գ. Նահապետեանի զգացումներուն: Շոգեմաւր հեռանալ սկսաւ Ս. Ղազարէն և ղեռ կը լսենք «Կեցցէ՛ Մխիթարեան Միաբանութիւնը» աղաղակները. շոգեմաւր դէպ ի վենետիկ կ'ընթանայ, բայց մեր և մեր ազնիւ հիւրերուն աչքերը իրարմէ չեն բաժնուիր, և մինչև վերջին կէտը. սպիտակ թաշկինակներու շարժումներն են որ թարգմանը կ'ըլլան սրտերու...:

ՎԻԿՏՈՐԵԱ ԱՂԱՆՈՒՐ ԲՈՄԲԻՆԻ

Խտալական մամուլը ազգային սուգ յայտարարեց, երբ դառն կակիժով գութեց մահը՝ նշանաւոր բանաստեղծուհի Վիկտորիա Աղանուրի:

Բովանդակ աշխարհի մամուլը արձագանգ տուաւ այդ սուգին: Եւ հայութիւնը զգաց ցաւով թէ մարեցաւ այն լոյսը՝ որ իր ծոցէն նետուած կը պլպլար մօտաւորապէս. երեսուն և անել տարիներ խտական գրականութեան մէջ:

Վիկտորիա Աղանուր Բոմբինի

Այդ լոյսը Վիկտորիան էր, որուն դազաղին ըով իբր սգակիր կենալու հպարտութիւնն կրնայ ունենալ հայ ազգը:

Աղանուր երբ կ'իմանար թէ Հ. Ա. Ղազինեան իր Յախտեակամ զոյցը հայերէն պիտի թարգմանէ, 1904ի Նոյեմբերի կիսուն սա թանկագին տողերը կը գրէր. «Ես հպարտ պիտի ըլլամ՝ ներկայացուելու և ճանչցուելու Ձեզմով՝ Հայաստանի եղբայրներու, այն մեծ բզրտուածին, որուն համար իրաւքնէ պիտի ուզէի որ Մուսա կարենար հնչեցնել երգ մը այնպէս անկորէն մեծաշուք՝ որ դահիճներուն ձեռքը դողացընէր»:

Վիկտորիա 1901ին ամուսնացաւ կոմս Կուխտայ Բոմբիլի հետ, և Վենետիկէն Բերուսէի փոխադրուեցաւ: Բոմբիլին քաղաքագէտ և միանգամայն գրագէտ էր՝ և երեսփոխան՝ իտալական խորհրդարանին, և քարտուղար եղած Երեսփոխանական ժողովոյ Նախագահին: Կ'ըսուի՝ թէ Բոմբիլի նոյն իսկ քաղաքական խնդիրներու մէջ Վիկտորիայէն կ'առաջնորդուէր:

Իտալական գրական ամուլը շատ գնաւ հատական տողեր նուիրեց Ալանուրի բանաստեղծական կարողութեան, երբ հրապարակ հանեց ան 1903ին իր անդրանիկ հատորը, Յախտեմական գրոյցը, որուն մէջ ամփոփուած են բանաստեղծուհւոյն ցիրուցան քերթումները:

Այդ հատորը՝ Թարգմանեց Ալանուրի անդրանիկ հայ Թարգմանիչը՝ Հ. Ա. Ղազիկեան, ընդարձակ յառաջաբանի մը մէջ հայ ընթերցողներուն ներկայացնելով հայ Վիկտորիան՝ ինչ որ է իտալական գրագէտ — քննադատներուն դիմաց:

1908ին Նոր քնարականները՝ (Nuove liriche) հրատարակեց, որ նոյնպէս մեծապէս գնահատուեցաւ: Դուրս մնացին այդ հատորէն երկու տարուան մէջ հրատարակած քերթումները, որոնց վերջիններէն է « Սաֆֆայի վերջին երգը » Գեղունիի մէջ հրատարակուած, որ իւր իսկ վերջին ըլլալու սահմանուած էր, և անտիպ մնացած Վաղը քերթումները՝ որուն մէջ պիտի մարէր ինքը բանաստեղծուհին ողբալի մահով:

Վիկտորիան ամիսներով արդէն կը տառապէր հիւանդութեամբ: Ե գինքն ծանր գործողութեան ենթարկելու համար՝ Հոռոմ կը փոխադրեն. բայց այդ ևս չփրկեց զինքն, և 7 մայիսին աւանդեց հոգին: Երկրորդ օրը իր ամուսինը չտոկալով զգացած ցաւին՝ անձնասպան եղաւ, հրապարակի վրայ թողլով ողբերգական յուզիչ տեսարան մը:

Սրտաշարժ մահերը՝ Վիկտորիայի գրական արժէքին վրայ շատ բան աւելցուցին. այնպէս որ զինքը իտալական առաջին բանաստեղծուհին կոչեցին, մոռնալով վայրկեան մը Ատա Նեկերին:

Հանդարտ գրագէտներուն դիմաց կը մնայ Վիկտորիա ընտիր բանաստեղծուհի մը, բայց ոչ « իտալիոյ մեծ բանաստեղծուհին »: Ան զգայուն, համակրելի, ազնուական, բարձր գրիչ մ'եղած է:

— « Մըցանակը Մոսսաներուն քովն է », ըսած է իրեն Գարտուչչին:

Հ. Մ. ՊՈՏՈՐԵՍԵԱՆ

Ա Ր Յ Ո Ւ Ն Ք Ն Ե Ր Ս

25* որ լուսնակն քո չիրմին կը նայի
 Իր արծաթէ արտասուքներն ցողելով:
 Հոյլ գեփուներն անուշաբոյր գարնայնի
 25* որ կը լան գերեզմանիդ քարին քով:
 25* որ լուսնակն քո չիրմին կը նայի:

Աւ իմ հոգին է վըշտահար, սըգաւոր,
 Տըխոր սոխակ, խեղճ, բունազրկ՝ չոր ծառում:
 Մերթ փախում են զաղտնի վայրեր հեռաւոր
 Մեղմիկ սիւքերն հեծեծանքովս թաթաղուն:
 Աւ իմ հոգին է վըշտահար, սըգաւոր:

Գերեզմանիդ լըռութիւնն են խանգարում
 Մեղմ գեփուներն հեծեծանքովս բեռնաւոր,
 Հըծծում են քեզ, — « Բո Յիշատակն մի սըրտում
 Վառ է անվերջ մի երկըրում հեռաւոր »:
 Գերեզմանիդ լըռութիւնն են խանգարում:

Հողի ծոցից նայիր, օ՜ Քոյր, Լուսնակին,
 Երբ նա մաղուի հաստ ծառերի երկերից:
 Գիտացիր թէ՛ ջինջ արցունքներն դառնազին
 Լուսնակն քեզի բերաւ սըրտէս սըգալից:
 Հողի ծոցից նայիր, օ՜ Քոյր, Լուսնակին...

ԱՐՍԵՆ ԵՐԱՅԵ

1. Հ. Ա. Ղազիկեան առաջին անգամ « Լուսնակներ » 1898ին գրաբար Թարգմանեց:

2. Հատորի մէկ մասը հրատարակուած է արդէն Յա-

ստեմական գրոյցի հայ Թարգմանութեան մէջ — մնացածը ևս պիտի Թարգմանուի Բազմի մէջ: